

Első pillantásra akár úgy is tűnhet, Háy János új alkotói szakaszba lépett *A mélygarázs* című, a 2013-as Könyvfesztiválra megjelent regényével. E váltás külsődleges nyomai már az új kiadóhoz való „átigazolás” tényén (a regényt a

szerző eddigi kiadója, a Palatinus helyett az Európa gondozza) és a kötetnek az eddigiekhez képest szokatlan, minimalista stílusú borítóján is tetten érhetők: a szerző nevéen és a könyv címén kívül mindössze egyetlen apró sza-

52 Reichert Gábor

AZ EMBERÉLET ÚTJÁNAK FELÉN

Háy János: *A mélygarázs*

kadásnyom látható a piszkosfehér címlapon, amelybe épp belezuhanni készül egy arra tartó piros kisautó. Háy egy vele készült közelmúltbeli interjúban beszélt arról, hogy *Háyland* című, legfontosabb festményeit, rajzait – amelyekhez hasonlóak adták eddigi köteteinek borítótémáit – összegyűjtő 2011-es albuma az addig eltelt három évtized összegzéseként is felfogható volt. *A mélygarázs* fedőlapjának tipográfiai és grafikai kivitelezése így az alkotói pálya – legalábbis részleges – módosulását igyekszik sejtetni a Háy munkásságát valamennyire is ismerő olvasóval, ennek megfelelően pedig a regény cselekményének kulisszái is némiképp eltérnek a szerző eddigi tematikai preferenciáitól. Az erős életrajzi párhuzamokat mutató, a vidékről a fővárosba elszármazó értelmiségi érvényesülésének akadályait előtérbe helyező alkotások (*A boggyósgyümölcskertész fia*, *A gyerek*, *a Nehéz* című, a Bárka Színházban 2010-ben bemutatott színdarab stb.) után ezúttal inkább egy általános életkori sajátosság(?) negatív következményei uralják a történet menetét. Végletesen leegyszerűsítve azt mondhatnánk, *A mélygarázs* az öregedésről szól; arról, hogy a kapuzárás felé közelítő szereplők szembesülni kénytelenek eddig elszalasztott lehetőségeikkel, ám tanácstalanok maradnak azt illetően, hogy mit is kellene a továbbiakban tenniük egy boldogabb élet elérése érdekében. „Hátrányos” szociokulturális háttérük helyett tehát ezúttal életkoruk determinálja a regényalakok sorsát, amit valóban újszerű fejleményként értékelhetünk Háy prózaírói látásmódjában. A kötet végére érve azonban rá fogunk jönni, gyökeres változásról valójában szó sincs: ahogy továbbra is megtalálhatók a jól ismert pálcikarajzok a regény lapjain (sőt már a belső borítófüleken is), úgy a szövegben körvonalazódó szerelmi háromszög tagjait foglalkoztató gondolatok sem idegenek a szerző eddigi munkásságától. Ami pedig a determináltság érzetét mint a Háy-próza egyik legfontosabb gondolati összetevőjét illeti: már a legelső mondatok nyilvánvalóvá teszik, hogy a szereplő-elbeszélők szokás szerint valamiféle törvényszerűségként, vissza nem fordítható állapotként tekintenek életük végérvényesnek

látszó kisiklására. „Mindig csak azt látjuk, amivé lettünk, soha nem látjuk azt, amivé lehetünk volna. Fogta az ajtókilincset. Visszanézett? Nem. / Logikus, hogy így történt, hiszen épp így történt, nem tudjuk, mi történt volna, ha nem ez történik, mert ez történt.”

A mélygarázs története három szereplő – egy férfi és két nő – 53 egymás mellé illesztett monológjaiból épül fel. Mindjárt érdemes is leszögeznünk, meglehetősen egyénfüggő, hogy a szerző által választott elbeszélsmód – amely a három névtelen narrátor alapvetően hasonló, részleteiben mégis eltérő módon artikulált gondolatainak ütköztetésével igyekszik az alakok közötti feszültséget érzékeltetni – mennyire hat hitelesnek a szöveg olvastán. Nem nehéz ugyanis észrevennünk, hogy a szerző a műben elének tárt egyéni életutak elbeszél(t)ésével éppen azok tipikussága mellett igyekszik érvelni. Voltaképp tehát nem X vagy Y sorsát ismerhetjük meg a regényből, hanem az általuk képviselt típusok (úgymond) általános, mindenkire érvényes sajátosságait. Ebből kifolyólag pedig mindvégig kissé természetellenesnek, sőt, néhol már egyenesen recept-ízűnek tűnnek a szereplők egymásra zúduló vallo-másai. A vég nélkül sorjázó eszmefuttatások – többek között a szerelem kiszámíthatatlan természetéről, az élete során állandóan szabályok közé szorított átlagember helyrehozhatatlan lelki sérüléseiről, a társadalom által támasztott irreális szerepmintákról, a fontos döntések meghozatalának lehetetlenségéről stb. – ugyanis mintha elfedni szándékoznák a valódi cselekmény hiányát, és inkább az épp előtérben lévő szereplő világképének szájbarágásáért lennének felelősek. Ily módon nehéz is lenne összefoglalnunk, hogy a szövegben elhangzottak közül mi tartozik a regény szorosán vett cselekményéhez, és mi annak előzményeihez – hiszen valójában nem is az számít, mi történik *A mélygarázsban*, hanem hogy milyen összetevők idézték elő a műben elbeszélte állapotokat.

A szöveg gerincét a már említett szerelmi háromszög férfi tagjának monológja adja, amelyet az egyik irányból szeretőjének, a másiktól feleségének gondolatfutamai szegélyezik. Ezek közül furcsamód éppen a „női elbeszélések” tűnnek jobban sikerültnek, míg a középponti fejezet erősen túlírtnak bizonyul. Hősünk jellemrajza, mondhatni, klasszikus 21. századi sémát követ: a konformizmussal és a karriervágygal mint értelmetlen társadalmi normákkal leszámoló egykori fizikusról van szó, aki saját meggyőződése szerint birtokában van minden, a világról megszerezhető tudásnak, és egyfajta isteni pozícióból – a címben szereplő mélygarázs biztonsági kamerái mögül – ítélkezik minden és mindenki fölött, miközben saját életútjáról is megállás nélkül gyártja a legkülönfélébb elméleteket. Kétségtelen, hogy van rendszer az örület határán egyensúlyozó narrátor beszédében, és csapongó

mondanivalója – amelyben a pelenkagyártókról szőtt összeesküvés-elmélet-től kezdve a pénzügyi világ romlottságán keresztül a középosztály tagjainak nyaralási kényszeréig szinte minden előkerül – könnyen elképzelhető, sok-
aknak bizonyára a való életből is ismerős alak kontúrjait húzza meg.

54 Viszont e gondolatfoszlányok szinte bármelyike bátran kitörölhető lenne a szövegből anélkül, hogy megéreznénk hiányukat – sőt, ez a megoldás sokszor üdvösebb is lenne, hiszen egy idő után inkább fárasztóvá válik, ahogy a szűken adagolt cselekményt állandóan megszakítják a főhős kinyilatkoztatásszerű esettanulmányai. Persze az is igaz, hogy pont az alábbihoz hasonló bekezdések adják a regény sava-borsát: „Lehetnék gazdasági tanácsadó, mert miből áll az? Beiratkozol a Corvinus Egyetemre, amiről mindenki tudja, hogy csak bejutni nehéz, elvégezni pofonegyszerű. Ehhez az egyetemhez végképp semmi nem kell, mert a műszakin, ott elhasalhsz egy szar rajzon vagy a matekszigorlaton, az orvosin az anatómián, a jogon bármin, ha szemét a tanár, és bár a bölcsészkarhoz sem kell akkora tudás, meg nem kell annyit tanulni, de legalább úgy kell kinézni, szemüvegesnek és véznának kell lenni, meg állandóan érezni kell valamit. A Corvinushoz tényleg nem kell semmi.” Az efféle – leginkább talán Michel Houellebecq prózáját idéző – részletek szellemessége ellenére mégis az az érzésem, jobban jártunk volna, ha rövidebb úton, kevesebb kerülővel sikerül képet kapnunk hősrünk világban elfoglalt helyéről. A szélső, „női” fejezetek pedig tulajdonképpen a férfi által elmondottak eleve kudarcra ítélt értelmezési kísérleteinek tekinthetők. Mind a végig mese-metaforákban értekező szerető (pl. „Harminc fölött voltam már, olyan királylány nincs, akiért ne kepesztene ennyi idő alatt egy seregnyi lovag, többségükben persze jelentéktelenek.”), mind a jóval racionálisabb elhagyott feleség soha vissza nem térő lehetőségként beszél egykor megélt boldogságáról. Helyzetüket tovább súlyosbítja, hogy – mivel egyikőjük sem nevezhető kimondottan autonóm személyiségnek – önmaguk megértését csakis a férfinak alárendelt nő szemszögéből tartják elképzelhetőnek. Még ha nem is érthetünk feltétlenül egyet a regény által sugallt „szereposztással”, azt mindenképpen el kell ismernünk, hogy a női beszélők által elénk tárt keretfejezetek teszik igazán indokolttá azt a mélyről jövő defetizmust, amely a történet minden elemét áthatja.

„A mélygarázs lehetne az életed szimbóluma, mert a legmélyén vagy az emberi létezésnek. Hiába vagy napfényes házak lakója a zöldövezetben, a nap csak megszokásból süt rád. Ha tudna különbséget tenni ember és ember között, te sötétben élnél, lámpafényben, ahogyan élsz a garázs mélyén. Ez a te életed, folyamatosan szemmel tartanak az ipari kamerák” – mondja a névtelen férfi egy a mélygarázsba betévedő autósról, de szavait tulajdonképpen bárkinek címezhetné. Nem csoda, hogy a három főszereplő sorsa végül a címadó helyszínen találkozik össze: Háy János regényében

minden út a mélygarázsba vezet, ahonnan nem lehet, de valójában már nem is érdemes kikeveredni.

Nem éppen szívderítő, ráadásul helyenként erősen vontatott olvasmány, alkalomadtán mégis érdemes leszállnunk *A mélygarázs* sötét-ségébe – bízva abban, hogy egy kicsivel talán jobban megismerhetjük magunkat általa. (*Európa Kiadó, Bp. 2013*)

Új Forrás 2013/8 – Reichert Gábor: Az emberélet útjának felén
Háy János: *A mélygarázs*

